

Νεανική Αμφισβήτηση

Δίκτυο Κειμένων

ΚΕΙΜΕΝΟ 1¹

Ε.Π. Παπανούτσος, [Νεανική αμφισβήτηση]

Όσοι έχουν να κάνουν με σημερινούς Νέους, όλων των ηλικιών, νομίζω ότι είναι υποχρεωμένοι να μάθουν τη «γλώσσα» τους και να τους μιλούν στη «γλώσσα» τους. Διαφορετικά θα είναι αδύνατη η συνεννόηση μαζί τους. Γιατί έχουν το δικό τους τρόπο οι Νέοι σήμερα ν' αντιλαμβάνονται και να εξηγούν τα πράγματα, τα δικά τους μέτρα να εκτιμούν τις καταστάσεις. Επαφή μαζί τους θα έχουμε μόνο αν μνηθούμε κι εμείς στις σημασιολογήσεις και στις εκτιμήσεις τους. Τούτο δε σημαίνει ότι θα τις παραδεχτούμε κιάλας· σημαίνει μόνο ότι θα είμαστε σε θέση να τις καταλαβαίνουμε. Και έως εκεί θα φτάσουμε εάν έχουμε πυκνές σχέσεις μαζί τους και εάν τους ακούμε πάντοτε με υπομονή και συμπάθεια.

Αντιτείνουν μερικοί:

— Πώς να συζητήσει κανείς με τα σημερινά «οργισμένα Νιάτα»; Για να συνεννοηθείς μαζί τους, πρέπει να υποχωρείς στις αξιώσεις τους, να τους λες διαρκώς ναι. Διαφορετικά, γίνεσαι εχθρός τους.

Πόσο λίγο γνωρίζουν τον νέο άνθρωπο, εκείνον που δεν «ωρίμασε», δε σταθεροποιήθηκε ακόμα, όσοι διατυπώνουν αυτή την αντίρρηση. Από το 3ο έτος της ηλικίας περίπου, όταν -όπως έχει παρατηρηθεί- το παιδί αντιδρά έντονα στη βούληση των «μεγάλων» και από πείσμα κάνει το αντίθετο απ' ό,τι το προστάζουν, ο Νέος είναι ένα βασανιστικά αβέβαιο, διαρκώς ταλαντευόμενο πλάσμα που αγωνίζεται να ανακαλύψει και να παραδεχτεί τον «εαυτό» του. Μέσα στην ανασφάλεια που αισθάνεται και την αδυναμία του να αναμετρηθεί γενναία με τους «μεγάλους», ιδρύει και ορθώνει το «εγώ» του με την αντίδραση, με το «όχι» σε κάθε είδος πίεσης απ' «έξω». Η άρνηση λοιπόν είναι το κλίμα του, το καταφύγιο της σωτηρίας του. Με την άρνηση θέλει να δηλώσει ότι είναι και αυτός ένα πρόσωπο αυθυπόστατο. Το «όχι» του

¹ Από το δοκίμιο του Ε.Π. Παπανούτσου, «Παιδεία: το μεγάλο μας πρόβλημα» (Δωδώνη, 1976).

όμως γίνεται αποτελεσματικό, όταν συναντήσει ένα άλλο «όχι» -την απόφαση, όχι τόσο του ομηλικού όσο του ισχυρότερου, του «μεγάλου», να μην υποχωρήσει γιατί κατά την κρίση του και προς το συμφέρον του απρόθυμου να συμμορφωθεί «μικρού» δεν πρέπει να υποχωρήσει.

ΚΕΙΜΕΝΟ 2²

Στρατής Μπουρνάζος, Νεολαία και αμφισβήτηση στη μεταπολεμική Ελλάδα

Στρατής Μπουρνάζος: «Ηθικός πανικός» για τη νεολαία: μια έννοια σημαντική στο βιβλίο³ σας. Πότε συγκροτείται ιστορικά στην Ελλάδα αυτός ο «ηθικός πανικός»;

Κώστας Κατσάπης: Ως «ηθικό πανικό» τείνουμε να ορίζουμε την έντονη ανησυχία που κυριάρχησε στον δημόσιο λόγο στη διάρκεια των πρώτων μεταπολεμικών δεκαετιών σχετικά με την πορεία μιας νεολαίας που φαινόταν «ατίθαση», «εν κινδύνω» ή πολύ απλά ανεξέλεγκτη. Ο φόβος για τη νεολαία βεβαίως, δεν είναι ένα φαινόμενο που συναντάται για πρώτη φορά στην πρώτη μεταπολεμική περίοδο. Γνωρίζουμε καλά πως η εμφάνιση της νεολαίας ως μιας διακριτής κοινωνικής κατηγορίας ήδη από τα τέλη του 19ου αιώνα, φαινόμενο αλληλένδετο με την ύπαρξη για πρώτη φορά στις δυτικές κοινωνίες ενός ελεύθερου χρόνου ανάμεσα στην εξαρτημένη παιδική ηλικία και στις πολλαπλές ευθύνες της ενηλικίωσης, συνδυάστηκε με μία έντονη ανησυχία που αφορούσε τη διαχείριση αυτού ακριβώς του ελεύθερου χρόνου. Οπωσδήποτε όμως, ο όρος «ηθικός πανικός» τόσο στην Ελλάδα όσο και διεθνώς, δεν μπορούμε να πούμε πως εμφανίζεται παρά την επαύριο του Μεγάλου Πολέμου. Ήδη από τις αρχές της δεκαετίας του '50, πολύ εμφανώς στα μέσα της δεκαετίας με σημείο - τομή την εμφάνιση του ροκ εν ρολ και με πρωτοφανή ορμή από τις αρχές της επόμενης, ο «ηθικός πανικός» θα κυριαρχήσει στον δημόσιο λόγο, κάτι άλλωστε που λίγο - πολύ όλοι γνωρίζουμε από τις αποτυπώσεις του στον κινηματογράφο σε μια σειρά από κοινωνικά δράματα που προβάλλονται στις αρχές της δεκαετίας του '60 (Στεφανία, Κατήφορος, Νόμος 4000 κτλ.).

Σ.Μ.: Μελετάτε το θέμα σας και στη διεθνή και στην ελληνική του διάσταση. Σε τι έγκειται η ελληνική ιδιαιτερότητα;

² Το άρθρο δημοσιεύτηκε στην «Αυγή» στις 9 Νοεμβρίου του 2014.

³ Αναφέρεται στο βιβλίο του καθηγητή Κώστα Κατσάπη «Το πρόβλημα νεολαία. Μοντέρνοι νέοι, παράδοση και αμφισβήτηση στη Μεταπολεμική Ελλάδα, 1964-1974» (Εκδόσεις Απρόβλεπτες, 2013).

Κ.Κ.: Η ελληνική περίπτωση αποτελεί όντως τμήμα ενός ευρύτερου, διεθνούς κοινωνικού και πολιτισμικού φαινομένου που αφορά την ανάδυση της νεολαίας στο προσκήνιο, τη σταδιακή ριζοσπαστικοποίησή της και την πρωτοφανή ρήξη των όποιων δεσμών την συνέδεαν με τον κόσμο, τις αξίες και τις αρχές των ενηλίκων. Πίσω από τη ρήξη αυτή φαίνεται να υπάρχει μία «μαγική» λέξη που προκαλεί εύλογη αμηχανία και εκνευρισμό στους σχολιαστές του φαινομένου στη συγχρονία. Αναφέρομαι στον όρο «δυσφορία». Οι νέοι «δυσφορούν» απέναντι σε πράγματα που είναι μάλλον ακατανόητα σε ενήλικες οι οποίοι έχουν άλλες παραστάσεις, άλλες εμπειρίες και αδυνατούν να επεξεργαστούν τα αίτια της νεανικής «δυσφορίας». Στην Ελλάδα, για παράδειγμα, ο πολιτικός αυταρχισμός και ο κραταιός συντηρητισμός που χαρακτηρίζει συνολικά την ελληνική κοινωνία συγκροτούν το κάδρο εντός του οποίου φαίνεται να ριζοσπαστικοποιείται η νεολαία ευθυγραμμιζόμενη με όσα συμβαίνουν κατά βάση στον δυτικό κόσμο, αλλά από ένα σημείο και μετά και στις σοσιαλιστικές κοινωνίες.

Σ.Μ.: Το 1974 αποτελεί μια προφανή τομή. Τι σημαίνει αυτό το χρονικό ορόσημο για το θέμα το οποίο μελετήσατε, αλλά και γενικότερα για το «φαινόμενο νεολαία»;

Κ.Κ.: Όπως αναφέρω στον επίλογο του βιβλίου μου, το 1974 αποτελεί μία σημαντική τομή, δεδομένου ότι τότε ακριβώς οι νέοι άνθρωποι παύουν να γίνονται αντιληπτοί ως ένα «πρόβλημα», αντιθέτως η νεότητα προσλαμβάνεται πλέον ως όχημα για την πολιτική, κοινωνική και πολιτισμική πρόοδο της χώρας. Φυσικά, οι ρίζες της εξέλιξης αυτής βρίσκονται στη σκληρή σύγκρουση της φοιτητικού κινήματος με τη Δικτατορία και ειδικότερα στα γεγονότα της Νομικής και του Πολυτεχνείου. Η αλλαγή των αντιλήψεων της κοινωνίας ως προς τη νεότητα είναι εντυπωσιακή και θα εκφραστεί σε επίπεδο κρατικής πολιτικής λίγα χρόνια αργότερα από την πρώτη κυβέρνηση του Α. Παπανδρέου, όταν και θα αναγνωρισθεί θεσμικά η νεότητα και η σημασία της μέσα από τρεις βασικές τομές που έρχονται να «δικαιώσουν» ως το πούμε έτσι, τους αγώνες των νέων τα προηγούμενα χρόνια: αναφέρομαι στο δικαίωμα ψήφου στα 18 που δόθηκε στους νέους, στη θεσμοθέτηση της φοιτητικής συμμετοχής στα όργανα διοίκησης του Πανεπιστημίου και στη σύσταση της Γενικής Γραμματείας Νέας Γενιάς, αλλά και του ερευνητικού προγράμματος «Ιστορικό Αρχείο Ελληνικής Νεολαίας». Δίπλα στα παραπάνω, να προσθέσουμε ασφαλώς και τον εορτασμό της εξέγερσης του Πολυτεχνείου ως σχολικής γιορτής δίπλα στις δύο εθνικές.

Σ.Μ.: **Αν συνεχίζατε τη μελέτη σας, και την εντοπίζατε στον 21ο αιώνα, με ποιους άξονες θα το κάνατε;**

Κ.Κ.: Ήδη από τις αρχές της δεκαετίας του '90 διαχέεται στην ελληνική κοινωνία ένα κλίμα αποπολιτικοποίησης και μεταμοντέρνου σχετικισμού. Προσοχή! Δεν υποστηρίζω ότι τούτο αποτέλεσε προϊόν ενός κάποιου σχεδιασμού, μια μορφή τρόπον τινά συνωμοσίας. Θα επιχειρούσα λοιπόν, να συσχετίσω την εξέλιξη της νεανικής διασκέδασης και τα προϊόντα που καταναλώθηκαν από νέους ανθρώπους σε εποχές ευδαιμονίας και ηδονισμού με την ανάδυση νέων μορφών πολιτικής ταύτισης που εύκολα αντιλαμβανόμαστε. Αυτό ακριβώς το ζήτημα, όπως και συνολικότερα βέβαια ο ρόλος του πολιτισμού στη συγκρότηση νέων ταυτοτήτων και η ανάδυση των τελευταίων ως προϋπόθεση πολιτικών επιλογών για το άτομο, νομίζω ότι έχει πολύ μεγάλο ενδιαφέρον και αξίζει κάποτε να ερευνηθεί πιο συστηματικά.